

برگزاری

«شب عبدالحسین آذرنگ»

هشتصد و دوازدهمین شب از شب‌های مجله بخارا به‌بزرگداشت عبدالحسین آذرنگ، نویسنده، پژوهشگر، دانشنامه‌نگار، ویراستار و مترجم معاصر اختصاص دارد که امروز در خانه اندیشمندان علوم انسانی برگزار می‌شود. عبدالحسین آذرنگ در ۱۵ آذرماه ۱۳۲۵ در کرمانشاه به‌دنیا‌آمد. وی عضو هیات‌علمی در مؤسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، مشاور در مرکز اسناد فرهنگی آسیا، عضو هیات علمی

آرش شفاعی گروه فرهنگ‌و هنر

بود و دوران کودکی‌اش در زمان حضور پیامبر(ص) سپری شد و داستان‌های بسیار از مهر و عاطفه رسول خدا به ایشان و برادرش امام حسن(ع) در میان همه مذاهب اسلامی نقل شده است. داستان زندگی جسمانی امام حسین(ع) چنان که می‌دانیم با شهادت در کربلا به پایان آمد ولی این شهادت بر همه دینداران واقعی و دوستداران پیامبر به‌شدت گران آمد و امام حسین(ع) به سمبلی از انسان‌های آزاده، مسلمان واقعی و عبد صالح خدا تبدیل شد که جانش را در راه خدا و دین خدا بر کف گذاشت و تقدیم کرد. به همین دلیل ایشان در میان همه مذاهب و حتی پیروان همه ادیان، محبوب و مورد احترام بوده و هست.

به‌همین دلیل، در شعر و ادبیات نیز بارها شاعران و هنرمندان حتی در دوران استیلای حکومت‌های اموی و عباسی از آن امام تجلیل کرده‌اند. در شعر فارسی از همان آغاز، ستایش امام حسین را می‌توان در میان شعرها و کتاب‌های شاعران و نویسندگان فارسی‌زبان اعم از شیعه و سنی ردیابی کرد.

مرثیه‌سرایی در اوج

اگرچه امروز در روز تولد امام حسین(ع) هستیم و باید از شعرهای شاد و مولودی بگوییم، اما باید اعتراف کنیم که شاعران و نویسندگان هروقت درباره این امام شهید سخن گفته‌اند چنان در برابر عظمت واقعه کربلا تحت تأثیر قرار گرفته‌اند که نتوانسته‌اند جز به زبان مرثیه، قلم را به ستایش نواده پیامبر بچرخاند. مرثیه‌سرایی عاشورایی از همان ابتدای واقعه کربلا، سنتی در میان دوستداران اهل بیت(ع)؛ شد به‌گونه‌ای که در متون تاریخی آمده است، نخستین مرثیه‌سرایان، اهل بیت آن حضرت بودند. در طول تاریخ شیعی، امامان و معلمان دین، همواره بر اهمیت این امر تأکید کرده‌اند. شیخ صدوق روایت کرده است که امام صادق(ع) خطاب به موسی بن عمیر مکشوف از یارانش فرمود: ای اباهارون؛ هرکسی شعری در سوگ حسین(ع) بخواند و خود بگیرد و تن ده را بگیردند، بهشت برای آنان نوشته می‌شود و هرکس در سوگ حسین(ع) شعری بخواند و خود بگیرد و پنج نفر را بگیردند، بهشت برای آنان ثبت گردد، و هرکس در سوگ حسین شعری بخواند، و خود بگیرد و یک نفر را بگیردند، بهشت برای آن دو نوشته می‌شود. به‌همین دلیل شاعران شیعی حتی شاعرانی که گاهی از آنها رفتارهای مذهبی آشکاری سراغ نداشته‌ایم، سعی کرده‌اند طبعشان را در مرثیه حسین(ع) به‌کار گیرند.

سه دوره متمایز در شعر حسینی

تاریخ سرودن شعر برای امام حسین را باید به سه دوران مهم تقسیم کرد: نخستین دوره، از قرن چهارم تا دوران صفوی است؛ در این دوره که حکومت‌های اغلب سنی مذهب و گاه ضدشیعی بر سر کار بوده‌اند، شاهدیم که شاعران همچنان در ستایش حسین بن علی(ع) قلم چرخانده‌اند و با وجود خطرات جانی، از این کار دست نکشیده‌اند. دوران دوم، از زمان صفویه تا دوران معاصر است که حکومت‌های شیعی بر کشور حاکم بوده‌اند و این امر باعث شده است سرودن شعر برای آن امام، رونق بسیار بگیرد. دوران سوم زمان معاصر است که شعر علاوه بر تحول کیفی در شعر کلاسیک، با قالب‌های نو نیز ترکیب می‌شود و شاهد سروده‌شدن شعرهای مدرن برای ائمه به‌خصوص امام حسین(ع) هم هستیم.

دانشنامه جهان اسلام و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد بود. یکی از زمینه‌های تحقیقات شخصی آذرنگ مسائل نظری نشر و ویرایش است. از جمله تالیف‌ها و ترجمه‌های او می‌توان از این کتاب‌ها نام برد: تاریخ و تحول نشر؛ تاریخ ترجمه در ایران؛ نشر و انقلابی در راه؛ شصت چهره از میان قاجاریان و معاصران؛ رنگین‌کمان تمدن‌ها؛ استادان و نااستادان؛ تاریخ تمدن و فرهنگ جهان؛ تاریخ تمدن؛ تاریخ علم؛ تاریخ فلسفه غرب و

چند اثر دیگر، شب عبدالحسین آذرنگ با سخنرانی لیلامرادی، کاظم حافظیان رضوی، محمد حسین یزدانی‌راد و علی‌دهباشی همراه است. در این برنامه همچنین از کتاب «زیستن با کتاب و قلم» هم رونمایی می‌شود که روایت‌های کمتر شنیده‌شده آذرنگ از همنشینی با این دو یار مهربان (کتاب و قلم) را شامل می‌شود؛ این کتاب با تدوین محمدحسین یزدانی‌راد توسط نشر اختران چاپ شده است.

از قرن چهارم تا دوران صفویه

ابوالحسن کسایی مروری در شعر فارسی شاعر مخصوص و مهمی است که آشکارا علقه‌های شیعی خود را فریاد زده و شعرهای قابل توجهی از او به یادگار مانده است. او را باید نخستین شاعر مهم فارسی‌زبان دانست که در مدح امام حسین(ع) «مرثیه عاشورایی» سروده است:

میراث مصطفی را، فرزند مرتضی را

مقتول کربلا را تازه کنم تولاُ

آن میر سر بریده در خاک و خون تپیده

از آب ناچشیده گشته اسیر غوغا

این قصیده بدون ردیف ۵۰ بیتی با این بیت پایان می‌یابد که:
تا زنده‌ای چنین کن دل‌های ما خزین کن

پیوسته آفرین کن بر اهل بیت زهرا

شاعر شجاع دیگری که در شعرش به‌صورت ویژه به امام حسین (ع) ابراز ارادت کرده است و اندیشه‌های شیعی خود را فریاد زده، ناصر خسرو قبادیانی است. او که حجت شیعیان اسماعیلی در خراسان بزرگ بود، چندین شعر درباره امام حسین(ع) دارد، از جمله این قصیده که با خطایی این چنین آغاز می‌شود:

از کین بت پرستان در هند و چین و ماچین

پردرد گشت جانن، رخ زرد و روی بر چین

او به کسانی که به بت پرستان لعنت می‌فرستند می‌گوید بت‌ها در کنار شما هستند و شما به بت پرستان چین و ماچین لعنت می‌فرستید و بعد یکی یکی از این بت‌ها نام می‌برد و از جمله می‌گوید:

لعنت کنم بر آن بت کو کرد و شیعت او

حلق حسین تشنه، در خون خضاب و رنگین

سنایی غزنوی، شاعر سنی مذهب قرن ششم هم از ارادتمندان امام حسین(ع) بوده که از جمله گفته است:

خرمی چون باشد اندر راه دین کز بهر حق

خون روان گشته‌ست از حلق حسین در کربلا

سنایی، در شعرش، امام حسین(ع) را از قالب یک شخص خاص بیرون آورده و ایشان را به‌عنوان نماد و نشانه‌ای برای کل دین قرار داده و می‌گوید:

دین، حسین توست، از و آرزو، خوک و سگست

تشنه این را می‌کشی و آن هر دوری می‌پروی

بر یزید و شمر ملعون چون همی لعنت کنی

چون حسین خویش را شمر و یزید دیگر

به عبارت دیگر او معتقد است هرکس، دین و ایمان خود را پای

امیال و آرزوهای دنیوی قربانی کند، کاری یزیدی کرده است و به جنگ حسین رفته است.

دیگر شاعر این دوران که خود چون حسین(ع) شهید شد،

فریدالدین عطار نیشابوری است که در مصیبت‌نامه، شعری در ابراز ارادت به امام دارد. او امام حسین(ع) را آفتاب آسمان معرفت می‌داند و می‌گوید:

کیست حق را پیمبر را ولی

آن حسن سیرت، حسین بن علی
آفتاب آسمان معرفت

آن محمد صورت و حیدر صفت

نه فلک را تا ابد مخدوم بود

زآن که او سلطان ده معصوم بود

تشنه او را دشنه آغشته به خون

نیم کشته گشته، سرگشته به خون

آن چنان سر را که بُزد بی‌دریغ

کافتاب از درد آن شد زیر میغ

غیر از او دیگر شاعر سنی مذهبی که باز هم به حادثه کربلا اشاره کرده است، مولاناست که در غزلی مشهور شهیدان خدایی را خطاب قرار می‌دهد و می‌گوید:

کجایی ای شهیدان خدایی
بلاجویان دشت کربلا بی...

پوشیده‌گویی هنری به سبک حافظ

سعدی شیرازی، شاعر بزرگ قرن هفتم در قصایدش، به صورت صریح به ماجرای شهادت امام حسین(ع) اشاره کرده و گفته است:

فردا که هرکسی به شفیعی ززند دست

ماییم و دست و دامن معصوم مرتضی

پیغمبر آفتاب منیر است در جهان

وینان ستارگان بزرگند و مقتدا

یارب به نسل طاهر اولاد فاطمه

یارب به خون پاک شهیدان کربلا

دل‌های خسته را به گرم مرهمی فرست

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ

شب عبدالحسین آذرنگ